

Η ΣΧΕΣΗ ΠΟΛΗΣ-ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΑ ΑΝΕΠΙΘΥΜΗΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ

Σαμαρτζής Π.

Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας – Χωροταξίας, Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου, Υπ. Διδάκτορας, samartzis@gmail.com

Περίληψη

Μέσω αυτού του θεωρητικού δοκιμίου, εξετάζεται η σχέση πόλης – υπαίθρου μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας. Προσεγγίζοντας τη σχέση πόλης – υπαίθρου, ως εισροή αλλά και ως εκροή δημόσιων πολιτικών με χωρικές εκφράσεις, αυτή αποκτά χαρακτηριστικά πολιτικής σχέσης. Σε αυτή τη βάση επιχειρείται η ανάδειξη των κυριότερων ερωτημάτων και των αντίστοιχων απαντήσεων που οι Θεωρίες της Δημοκρατίας έχουν διατυπώσει. Στόχος είναι σε ένα πρώτο στάδιο να «χαρτογραφήσουμε» τις Θεωρίες αυτές, εντός του πλαισίου που διαμορφώνουν δυο κυρίαρχες μεταβλητές εστίασης οι οποίες και τις διατρέχουν. Η μια μεταβλητή αφορά την έμφαση που αποδίδει κάθε μια από τις εξεταζόμενες Θεωρίες σε προπολιτικές ή σε πολιτικές αξίες της ιδιότητας του πολίτη, ενώ η δεύτερη στο που αποσκοπεί η κάθε Θεωρία, στην διατήρηση, στη συναίνεση ή στη σύγκρουση. Αυτή η «χαρτογράφηση» μεταφέρεται στη συνέχεια στην εξέταση της σχέσης πόλης – υπαίθρου, στην περίπτωση δημόσιων πολιτικών οι οποίες οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης. Η τελική θέση που διαμορφώνεται στην εργασία αυτή είναι ότι οι Θεωρίες της Δημοκρατίας είναι κατάλληλες να ερμηνεύσουν τη σχέση πόλης – υπαίθρου. Τα ερωτήματα μάλιστα που θέτουν και οι απαντήσεις που έχουν δοθεί, μπορούν να μας βοηθήσουν στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή καλύτερων δημόσιων πολιτικών, εφόσον συνδυαστούν και αξιοποιηθούν για μια αυτόματη εστίαση στην περίπλοκη πραγματικότητα που συγκροτεί η σχέση πόλης – υπαίθρου. Μιας πραγματικότητας που δεν περιέχει μόνο το τι βλέπουμε αλλά και το τι επιδιώκουμε να δούμε, ώστε συνειδητά να το διαμορφώσουμε.

THE URBAN-RURAL RELATION THROUGH THE THEORIES OF DEMOCRACY. THE CASE OF LOCAL UNWANTED LAND USES

Samartzis P.

N.T.U.A., School of Architectural Engineering, Department of Urban and Regional Planning, Laboratory of Planning Methodology and Spatial Planning, Phd Candidate, samartzis@gmail.com

Abstract

In this theoretical essay is examined the urban – rural relation through the Theories of Democracy. Treating this relation as an input and an output of public policies with spatial expressions, it takes characteristics of a political relation. Based on that, we distinguish the main questions and answers, which the Theories of Democracy have offered. Our aim is to map those Theories in a framework consisted by two variables which are present in all the examined theories. These variables are the emphasis which is given on pre – political or on political values of the citizen, and the goal on which each of the examined Theory is focused: conservation, consensus, or conflict. This is transferred to the field of the under question relation, in the case of public policies which lead to Local Unwanted Land Uses. The final statement is that the Theories of Democracy are suitable to explain the urban – rural relation. The questions as also the answers which are offered by them can help us to design and implement better public policies, if they are properly used to make an auto – focus to the reality which this relation creates. A reality consisted of, not only what we see but also,

what we want to see, in order to create it.

Λέξεις κλειδιά: «πόλη, ύπαιθρος, Θεωρίες της Δημοκρατίας, δημόσιες πολιτικές, Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης».

Key words: «urban, rural, Theories of Democracy, public policies, Local Unwanted Land Uses».

1. Η σχέση πόλης – υπαίθρου ως πολιτική σχέση.

Οι έννοιες πόλη και ύπαιθρος αποτελούν ανθρώπινες νοηματοδοτήσεις του χώρου. Το περιεχόμενο που προσδίδουμε στις έννοιες αυτές αλλά και στη μεταξύ τους σχέση, έχει αποτελέσει αντικείμενο διερεύνησης από διαφορετικές επιστημονικές περιοχές. Η εξέταση της σχέσης πόλης – υπαίθρου μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας, απορρέει από τη θέση πως οι άνθρωποι με τους θεσμούς που συγκροτούν και μέσω της εξουσίας που αυτοί οι θεσμοί παράγουν, έχουν την ευθύνη της διαμόρφωσης, επιλογής και υλοποίησης πολιτικών για τη διευθέτηση των σχέσεων τους με το χρόνο αλλά και με το χώρο. Η σχέση αυτή τροφοδοτεί αλλά και παράγεται από χωρικές εκφράσεις δημόσιων πολιτικών. Εξεταζόμενη ως τέτοια, η πολιτική επιστήμη εγείρει συγκεκριμένα ερωτήματα. Τα κυριότερα από αυτά έχουν διατυπωθεί από τον Αριστοτέλη, καθώς στην Αρχαία Αθήνα με τη μεταρρύθμιση του Κλεισθένη, πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά, η πολιτική θεμελίωση του χώρου (Gaeta 2004). Στα *Πολιτικά* ο Αριστοτέλης, θεωρεί δύο βασικά κριτήρια για την ταξινόμηση των πολιτευμάτων : α) ποιος έχει την εξουσία, (ένας, λίγοι ή πολλοί) και β) ποιος ο σκοπός της εξουσίας : το «κοινό συμφέρον», το συμφέρον του ενός ή των λίγων ;

Αυτά τα δύο κριτήρια - ερωτήματα αποτελούν τη βασική τυπολογία των πολιτευμάτων. Η μεταφορά των παραπάνω κριτηρίων - ερωτημάτων στη σχέση πόλης – υπαίθρου, αναδεικνύει και έναν διαφορετικό τρόπο ανάγνωσης της. Η κατανόηση της σχέσης αυτής ως πολιτικής σχέσης, οδηγεί στην ανάγκη καταρχήν σαφούς προσδιορισμού του ποιοι είναι οι συμμετέχοντες και ως προς ποια θεματική διασύνδεσης. Σε αυτό το εύλογο ζητούμενο, οι απαντήσεις δεν είναι στατικές. Πολλές φορές, αυτό που θεωρούμε ως πόλη μπορεί να περικλείει χαρακτηριστικά υπαίθρου (στην περιστασική περιοχή κυρίως), ενώ και η ύπαιθρος μπορεί να περικλείει χαρακτηριστικά πόλης, οδηγώντας στην ανάγκη διερεύνησης νέων τυπολογιών πόλης και υπαίθρου (Isserman 2005). Ταυτόχρονα γίνεται κατανοητό, ότι η σχέση αυτή παίρνει διαφοροποιημένο περιεχόμενο με διαφοροποιημένους συμμετέχοντες, ανάλογα με τη δημόσια πολιτική στην οποία εντάσσεται (Tacoli 1998). Έτσι για παράδειγμα άλλο είναι το περιεχόμενο αλλά και οι συμμετέχοντες στη σχέση πόλης - υπαίθρου όταν διερευνούμε δημόσιες πολιτικές που αφορούν το ζήτημα της παραθεριστικής κατοικίας και τελειώς διαφορετικό όταν διερευνούμε το ζήτημα της χωροθέτησης χώρων υγειονομικής ταφής απορριμμάτων. Ποιος έχει την εξουσία στην κάθε φορά παραγόμενη σχέση; Και προς το συμφέρον ποιών ασκείται η εξουσία που παράγεται; Τέτοιου είδους είναι τα ερωτήματα που ο Αριστοτέλης μας κληροδότησε και τα οποία μπορούμε να διατυπώνουμε κατά την ανάγνωση της σχέσης πόλης – υπαίθρου ως πολιτικής σχέσης.

Είναι δόκιμη η μεταφορά της εξέτασης των πολιτειακών μορφών στη σχέση πόλης - υπαίθρου; Και πάλι ο Αριστοτέλης, στο έργο του *Ηθικά Νικομάχεια*, αντιπαραβάλλει τους διαφορετικούς τύπους πολιτευμάτων με μορφές φιλίας και δικαίου μέσα στην οικογενειακή κοινότητα. Μήπως μπορούμε να αντιπαραβάλλουμε γενικότερα τις σχέσεις που διαμορφώνουμε ως απόρροια αλλά και ως γεννήτριες εξουσίας, με τις διαφοροποιημένες πολιτειακές μορφές οργάνωσης; Μήπως τελικά Δημοκρατία δεν είναι απλά και μόνο μορφή πολιτειακής οργάνωσης, αλλά πρώτα και κυρίαρχα μορφή παραγωγής σχέσεων (Barber 2007); Άρα και σχέσης πόλης – υπαίθρου;

2. Θεωρίες της Δημοκρατίας: Κυρίαρχα ερωτήματα και απαντήσεις.

Κατά την εξέταση των Θεωριών της Δημοκρατίας, έτσι όπως αυτές εξελίχθηκαν, μπορούμε

να κάνουμε μια χρονική διάκριση σε προνεωτερικές και νεωτερικές Θεωρίες της Δημοκρατίας, με χρονικό σημείο διαφοροποίησης τον 19^ο αιώνα, όπου και είχαμε την ανάδειξη πολιτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Στις προνεωτερικές Θεωρίες της Δημοκρατίας, έχουμε δύο κυρίαρχες προσεγγίσεις. Η πρώτη, με κύριους εκφραστές τον Αριστοτέλη και τον Ρουσσώ, συγκροτείται από την ομογενοποιημένη αντίληψη κοινωνίας μικρού μεγέθους και εξ αυτού του λόγου είναι αμεσοδημοκρατική, ενώ η εξουσία θεωρείται μία, αδιαίρετη και αναπαλλοτρίωτη και επιδιώκονται συναινετικές λύσεις. Σε αυτή την προσέγγιση οι πολίτες, καθοδηγούμενοι από αξίες όπως η Αρετή, κατά τον Αριστοτέλη, ή η Εγκράτεια, κατά τον Ρουσσώ, συμμετέχουν στα κοινά για τη διαμόρφωση και επίτευξη του «κοινού συμφέροντος», κατά τον πρώτο στοχαστή και της «γενικής βούλησης» κατά τον δεύτερο, που αποτελούν και το σκοπό άσκησης της εξουσίας. Αυτό είναι το κυρίαρχο ερώτημα αλλά και η απάντηση που δόθηκε από τους Αριστοτέλη και Ρουσσώ (Schmidt, 2004).

Η δεύτερη και μεταγενέστερη προσέγγιση, με κύριους εκφραστές τους Αλέξις ντε Τοκβίλ και Τζον Στιούαρτ Μιλ, αναφέρεται στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία, η οποία πλέον μπορεί να εφαρμοσθεί σε μεγάλα κράτη. Εδώ έχουμε την μετάβαση από την αμεσοδημοκρατική θεώρηση σε αυτήν όπου υπάρχουν ενδιάμεσες οργανώσεις μεταξύ κράτους και κοινωνίας. Στην εύρυθμη και ισχυροποιημένη λειτουργία αυτών των ενδιάμεσων οργανώσεων, καθώς και στην απόδοση αριστοκρατικών χαρακτηριστικών στους ελεγκτικούς μηχανισμούς, ο Αλέξις ντε Τοκβίλ έβλεπε τη διευθέτηση του διλήμματος ελευθερία ή ισότητα. Αυτό αποτελεί και το θεμελιώδες δίλημμα της δημοκρατίας κατά τον Τοκβίλ, καθώς μπορεί να οδηγήσει στον κίνδυνο της «τυραννίας της πλειοψηφίας» και από εκεί στην ανελευθερία. Ο Μιλ από την πλευρά του, εισάγει την έννοια της πολλαπλής ψήφου με βάση τη γνώση και την εκπαίδευση, αν και εκλογικά δικαιώματα αναγνωρίζονται με μια ξεκάθαρα ατομικιστική – ιδιοκτητική αντίληψη. Σύμφωνα με τον Μιλ, για τη διαφύλαξη του κοινού συμφέροντος θα πρέπει οι αντιπαρτιθέμενες κοινωνικές τάξεις και οι εκπρόσωποί τους να οδηγηθούν σε συνεργασία και εν ανάγκη να εξαναγκαστούν σε αυτή. Η συμμετοχή και η ικανότητα των πολιτών, αποτελούν λέξεις – κλειδιά στο ιδανικό κράτος του Μιλ. Οι πολίτες καθοδηγούνται από προ-πολιτικές αξίες ικανοποίησης του προσωπικού τους συμφέροντος και αναγνώρισης ανώτερων στόχων για το άτομο και την κοινωνία γενικότερα (Schmidt, 2004).

Σε μια διαφοροποιημένη προσέγγιση, από τις προαναφερόμενες, ο Μάρξ διατυπώνει μια Θεωρία σύγκρουσης και αλλαγής όπου η δημοκρατία, σε αντίθεση με τους Τοκβίλ και Μιλ, υπερβαίνει την αστική κοινωνία. Είναι μορφή και μέσο μιας ιστορικά αναγκαίας μετάβασης σε μια ιδανική τέλεια κατάσταση. Ανάδειξη του προλεταριάτου σε κυρίαρχη τάξη είναι τώρα ο ορισμός και προορισμός της δημοκρατίας. Ο Μάρξ, ξεκινά με έμφαση στις ταξικές διαφορές, ώστε μέσω της ανατροπής των συσχετισμών των δυνάμεων παραγωγής, να επέλθει η κυριαρχία της εργατικής τάξης. Για το λόγο αυτό, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι στη θεωρία του Μάρξ, υπάρχουν δύο προσεγγίσεις. Κατά τη μετάβαση στην αταξική κοινωνία, δίνεται έμφαση στη σύγκρουση, ενώ κατά την επικράτηση της αταξικής κοινωνίας, έμφαση δίνεται στη συναίνεση που προκύπτει από την ομογενοποιημένη κοινωνία (Schmidt 2004).

Στη συνέχεια έχουμε τις νεωτερικές Θεωρίες της Δημοκρατίας, οι οποίες θα μπορούσαν να ενταχθούν σε δυο ομάδες σκέψης. Μια πρώτη ομάδα σκέψης, διαπνέεται από μια αρνητική εικόνα για την ικανότητα πολιτικής δράσης των πολιτών, οπότε έμφαση δίνεται σε συγκεκριμένους θεσμούς της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Κύριοι εκπρόσωποι της σχολής αυτής είναι οι Weber, Schumpeter, Downs. Με τις θεωρίες που ανέπτυξαν ασχολήθηκαν είτε με ζητήματα ανάδειξης και δράσης της ηγεσίας - ηγετική δημοκρατία, Weber -, είτε προσέγγισαν τη δημοκρατία ως μέθοδο λήψης αποφάσεων - Schumpeter-, όπου οι πολίτες καθοδηγούνται από την επιθυμία επίτευξης του μέγιστου δυνατού προσωπικού οφέλους με όρους αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας. Στη κατεύθυνση αυτή, επηρεασμένος από την εισροή της οικονομικής θεωρίας στην εξέταση πολιτικών ερωτημάτων, ο Downs έθεσε ως κεντρικά ζητήματα τις έννοιες του ανταγωνισμού, του αγώνα και της επιλογής,

βασισμένες σε ατομικό επίπεδο διαμόρφωσης και επίτευξής τους (Schmidt, 2004).

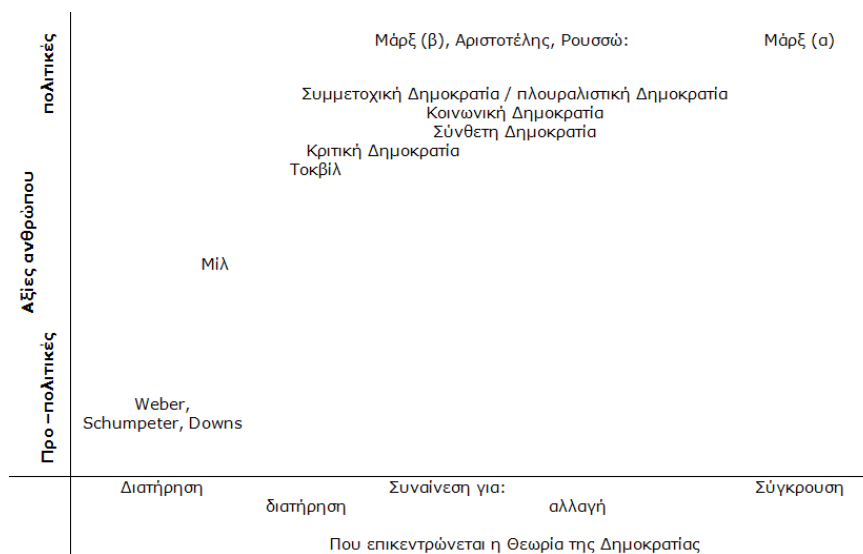
Μια δεύτερη ομάδα σκέψης παρουσιάζει πολλαπλές παραλλαγές, επιχειρώντας την αναβάθμιση της πολιτικής έναντι της οικονομικής θεώρησης της λειτουργίας των πολιτών και της κοινωνίας. Η αρχή γίνεται από την αναγνώριση της πλουραλιστικής διάρθρωσης της κοινωνίας, στην ομώνυμη Θεωρία, όπου ζητούμενο είναι το κοινωνικό κράτος δικαίου και ο έλεγχος της δημοκρατικά εκλεγμένης εκτελεστικής εξουσίας. Ο ρόλος των ενδιάμεσων θεσμών μεταξύ κράτους και κοινωνίας, είναι αρκετά σημαντικός στην προσέγγιση αυτή και το ζητούμενο είναι μια ισορροπία μεταξύ των τομέων σύγκρουσης και συναίνεσης. Με έμφαση στις εκροές της δημοκρατίας παρουσιάζεται η θεωρία της κοινωνικής δημοκρατίας. Η αξιολόγηση της δημοκρατίας γίνεται τόσο ως προς τη συμμετοχή και τον έλεγχο που ασκούν οι κυβερνώμενοι στους κυβερνώντες, όσο και ως προς τα υλικά αποτελέσματα, κυρίως για τα ασθενέστερα μέλη μιας κοινωνίας. Στη θεωρία της συμμετοχικής δημοκρατίας, τίθεται στο επίκεντρο η πολιτική συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων σε όσο το δυνατόν περισσότερα. Η δημοκρατία δεν αντιμετωπίζεται ως καθεστώς αλλά ως τρόπος ζωής. Η κυβέρνηση διευθετεί τις συγκρούσεις μέσω σύμπραξης και διαλόγου. Μια άλλη προσέγγιση, αυτή των κριτικών θεωριών της δημοκρατίας, έχει ως βασικό ερώτημα πως οι ατομικές προτιμήσεις μπορούν να μετατραπούν σε γνήσιες και ανόθευτες ομαδικές και συλλογικές αποφάσεις, όπου και πάλι οι ενδιάμεσες οργανώσεις μεταξύ κράτους και κοινωνίας, παίζουν ρυθμιστικό ρόλο τόσο στη διαμόρφωση των προς διευθέτηση ζητημάτων, όσο και ως προς το παραγόμενο κοινωνικό αποτέλεσμα. Τέλος σε αυτή την ομάδα σκέψης ανήκει και η σύνθετη θεωρία της δημοκρατίας, όπου σε καιρούς αυξανόμενης οικονομικής και πολιτικής διεθνοποίησης, η θεωρία αυτή έδωσε βάρος στη συλλογική ευημερία και στη δίκαιη κατανομή του εισοδήματος. Ζητούμενο είναι η όσο το δυνατό ευνοϊκότερη μείξη πολιτικής συμμετοχής, νομιμοποίησης και αποτελεσματικότητας για την επίλυση προβλημάτων μέσα από την πολιτική δράση. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται να αντιμετωπισθεί το βασικό δίλημμα της δημοκρατίας που παράγεται από το δίπολο αποτελεσματικότητα – νομιμότητα, το οποίο γίνεται όλο και εντονότερο με την αυξανόμενη «σύνθετη αλληλεξάρτηση» (Schmidt, 2004).

Από τη σύντομη παράθεση των κυριότερων Θεωριών της Δημοκρατίας, αναδεικνύονται ομοιότητες και διαφορές. Αυτό που όμως διατρέχει όλες τις προσεγγίσεις είναι ότι η Δημοκρατία είναι αρκετά απαιτητική μορφή παραγωγής εξουσίας και θέτει υψηλές απαιτήσεις για την επίτευξή της. Ο τρόπος επίτευξής της αλλά και τα αποτελέσματα που επιφέρει ποικίλουν ως συνέπεια κυρίως των ευρύτερων οπτικών που υιοθετούνται για τη φύση του ανθρώπου, ως πολιτικού όντος ή ως οικονομικού παράγοντα αλλά και για την αντίληψη περί κοινωνικών αλλαγών μέσω συναίνεσης ή μέσω σύγκρουσης. Έτσι φαίνεται πως είναι δυνατό να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο κατανόησης των Θεωριών της Δημοκρατίας, γύρω από τους άξονες που διαμορφώνουν τα ερωτήματα : εάν υπερισχύουν οι προπολιτικές ή οι πολιτικές ιδιότητες του πολίτη, καθώς και που εστιάζει η κάθε Θεωρία, στη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης, στη συναίνεση είτε για τη διαχείρισή της είτε για την αλλαγή της ή τέλος στη σύγκρουση για τη δραστική ανατροπή της; (βλέπε Σχήμα 1).

Ανεξάρτητα όμως από την αφετηρία της προσέγγισης, στην πράξη η δημοκρατία κρίνεται στο μαγικό πεντάγωνο : αποτελεσματικότητα, αποδοτικότητα, διαφάνεια, συμμετοχή, νομιμοποίηση και οι απαντήσεις που δίνονται ποτέ δεν καταλήγουν να είναι οριστικές. Οι προκλήσεις που η Δημοκρατία αντιμετωπίζει, εμπεριέχουν σπέρματα παλαιών ερωτημάτων σε νέες διαμορφούμενες συνθήκες, ενώ η ίδια η ζωή αποδεικνύεται πολυπλοκότερη ακόμη και των πιο ισχυρών και οξυδερκών Θεωρητικών προσεγγίσεων. Αυτό που επιχειρώ μέσω της παράθεσης επιλεγμένων κεντρικών σημείων, όλων των παραπάνω Θεωριών, είναι η διαμόρφωση της άποψης ότι οι Θεωρίες της Δημοκρατίας προσφέρουν τη δυνατότητα διατύπωσης ερωτημάτων και ερμηνείας των σχέσεων που παράγουν εξουσία. Στη διαδικασία αυτή, όλες οι Θεωρίες έχουν δυνατά και αδύνατα σημεία. Απομένει σε εμάς να εφεύρουμε τον κατάλληλο τρόπο αξιοποίησής τους, ώστε να επιτυγχάνουμε αυτόματη εστίαση στην πολυδιάστατη πραγματικότητα.

3. Η ανάγνωση της σχέσης πόλης–υπαίθρου μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας. Η περίπτωση των Τοπικά Ανεπιθύμητων Χρήσεων Γης.

Θεωρώντας τη σχέση πόλης – υπαίθρου, ως εισροή και εκροή δημόσιων πολιτικών με χωρικές εκφράσεις, μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας μπορούμε να εγείρουμε συγκεκριμένα ερωτήματα και να επιχειρήσουμε την απάντησή τους. Στη διαφαινόμενη εξέλιξη των πραγμάτων και με την προβλεπόμενη συνεχή ένταση του φαινομένου της αστικοποίησης, θα εντείνεται αλλά και θα διαφοροποιείται η σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου. Όλο και πιο συχνά οι δημόσιες πολιτικές για την επίλυση ζητημάτων της πλειοψηφίας του πληθυσμού, άρα των πόλεων, θα καταλήγουν στη μορφή των Τοπικά Ανεπιθύμητων Χρήσεων Γης - Local Unwanted Land Uses ή LULUs, - (Porper, 1981), κυρίως στην ύπαιθρο, ενεργοποιώντας και την τοπική αντίδραση γνωστή ως σύνδρομο NIMBY. Θα λαμβάνουν δε αυτή τη μορφή, για λόγους που θα ποικίλουν από το ίδιο το περιεχόμενο των αποφάσεων, από τον τρόπο λήψης τους, από τον προτεινόμενο τρόπο υλοποίησής τους, ή και από τον επιδιωκόμενο σκοπό που αυτές θα υπηρετούν. Μέσω τέτοιων δημόσιων πολιτικών, η σχέση πόλης – υπαίθρου θα αξιολογείται όλο και πιο συχνά με όρους δημοκρατίας. Ανάλογα με την προσέγγιση που υιοθετούμε για τη Δημοκρατία, εγείρονται διαφοροποιημένα ερωτήματα και επιχειρούνται ξεχωριστές απαντήσεις. Αξιοποιώντας την κατάταξη των Θεωριών της Δημοκρατίας όπως αποτυπώθηκαν στο Σχήμα 1, θα μπορούσαμε να δούμε μια σειρά ερωτημάτων αλλά και απαντήσεων εξετάζοντας δημόσιες πολιτικές που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, μέσα από τις Θεωρίες αυτές.

Σχήμα 1. Κατάταξη των κυρίαρχων Θεωριών της Δημοκρατίας

Ξεκινώντας την ανάγνωση του Σχήματος 1 από αριστερά προς τα δεξιά, εντοπίζουμε τη δέσμη των Θεωριών που διαμορφώνουν οι Weber, Schumpeter, Downs. Τα ερωτήματα τα οποία μέσω αυτών των Θεωριών εγείρονται κατά την εξέταση τέτοιων δημόσιων πολιτικών, επικεντρώνονται σε ζητήματα ικανότητας, αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας της ηγεσίας. Ειδικότερα, από τον Weber τα ζητήματα αυτά συγκεκριμενοποιούνται στις θεματικές της διοίκησης που συμμετέχει στη διαμόρφωση και άσκηση αυτών των δημόσιων πολιτικών, καθώς και στον τρόπο επιλογής και λειτουργίας του πολιτικού προσωπικού που εκπροσωπεί την πόλη και την ύπαιθρο. Ερωτήματα που αφορούν την διαφοροποιημένη, χωρικά, ικανότητα λειτουργίας της διοίκησης, καθώς και του πολιτικού προσωπικού, πηγάζουν από τη Θεωρία του Weber. Από τον Schumpeter, τα ερωτήματα αφορούν και πάλι την πολιτική

ηγεσία, αναφορικά με το πώς λαμβάνουν δεσμευτικές για την κοινωνία αποφάσεις, μέσα από ανταγωνιστικές διαδικασίες προσέλευσης ψηφοφόρων. Τέλος ο Downs, μέσω της οικονομικής θεωρίας, διατυπώνει ερωτήματα σχετικά με τα ατομικά κίνητρα και την ατομική προσέγγιση του κόστους οφέλους. Σε αυτή την ομάδα Θεωριών της Δημοκρατίας, ανιχνεύεται ο υπερτονισμός του τεχνοκρατικού χαρακτήρα των λύσεων που δρομολογούνται μέσω δημόσιων πολιτικών. Εδώ ακόμη θεμελιώνεται και η σημασία που αποδίδεται στην ικανότητα των πολιτικών να πείσουν την κοινωνία (ή τους ψηφοφόρους τους) για την ορθότητα των αποφάσεων τους, κυρίως μέσω επιχειρημάτων κόστους-οφέλους σε ατομική βάση για την νομιμοποίηση της ορθότητας αυτών των αποφάσεων. Σε αυτή την ομάδα Θεωριών βασίζεται όμως και η έννοια του πολιτικού κόστους, αλλά και του πολιτικού ανταγωνισμού, που εγείρεται από τους πολιτικούς εκπροσώπους των κοινωνιών υποδοχής των Ανεπιθύμητων Χρήσεων Γης. Κύρια χαρακτηριστικά μιας τέτοιας προσέγγισης είναι ο συγκεντρωτικός της χαρακτήρας και η έμφαση στις έννοιες του ανταγωνισμού, της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας. Τα παραπάνω συνιστούν την παραδοσιακή προσέγγιση των δημόσιων πολιτικών, που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης. Αυτές οι πολιτικές λαμβάνουν τη μορφή δράσης που συνοψίζεται στο τρίπτυχο: Αποφασίζω, Ανακοινώνω, Υπερασπίζομαι, - Decide, Announce, Defend- (Susskind, 1985). Αυτή η μορφή δράσης οδηγεί με τη σειρά της σε ενδυνάμωση του συνδρόμου NIMBY και τελικά αρκετά συχνά, σε ματαιώσεις υλοποίησης αποφάσεων ή σε «ευκαιριακές» αποκλίσεις μεταξύ σχεδιασμού και πράξης, καθώς και σε δημιουργία νέων προβλημάτων.

Μια δεύτερη δέσμη θεωριών, επικεντρώνεται στη σημασία των ενδιάμεσων κοινωνικών οργανώσεων στο πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, ενώ τίθεται με διαφοροποιημένη ένταση το ζήτημα της συμμετοχής των πολιτών, της οποίας ο σκοπός ποικίλει από την διαχείριση της υφιστάμενης κατάστασης έως την επίτευξη της αλλαγής. Κύριο ζητούμενο αυτής της δέσμης θεωριών είναι η συναίνεση. Κινούμενοι προς τα δεξιά του άξονα του Σχήματος 1, συναντάμε τον Τζον Στιούαρτ Μιλ. Η «χαρτογράφηση του μορφωτικού επιπέδου» των κοινωνιών που απαρτίζουν την πόλη και την υπαίθρο, αλλά και ο τρόπος επιβολής της συνεργασίας μεταξύ εκπροσώπων κοινωνικών τάξεων με αντικρουόμενες σχέσεις είναι στο επίκεντρο των ερωτημάτων που διερευνά η Θεωρία του Μιλ εφαρμοζόμενη σε δημόσιες πολιτικές που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης. Η συμμετοχή γίνεται αντιληπτή ως μηχανισμός μέσω του οποίου οι πολίτες μπορούν να εκφράσουν, να σταθμίσουν και να υπερασπιστούν τα προσωπικά τους συμφέροντά και ταυτόχρονα να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα και την ικανότητά τους στην άσκηση των πολιτικών τους υποχρεώσεων. Τα ερωτήματα που διατυπώνονται αφορούν το βαθμό επίτευξης της συμμετοχής σε αυτή την κατεύθυνση. Στη συνέχεια του σχήματος 1, συναντάμε τη θεωρία του Αλέξης ντε Τοκβίλ. Εδώ εγείρονται ζητήματα συμμετοχής της τοπικής αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, κομμάτων και άλλων συλλογικών ενδιάμεσων φορέων μεταξύ κράτους και κοινωνίας στην παραγωγή, διαμόρφωση και υλοποίηση τέτοιων δημόσιων πολιτικών που εδώ εξετάζουμε, καθώς και ζητήματα λειτουργίας των ελεγκτικών μηχανισμών. Επίσης εδώ τίθεται για πρώτη φορά η χρονική διάσταση των προς επίλυση ζητημάτων, τα οποία οι δημόσιες πολιτικές καλούνται να διαχειριστούν, που αποτελεί ιδιαίτερα κρίσιμη παράμετρο για τις πολιτικές που εξετάζουμε. Δεξιάτερα του Σχήματος 1 εντοπίζουμε τις κριτικές θεωρίες της δημοκρατίας. Εστιασμένες στην ύπαρξη κυμαινόμενων πλειοψηφιών, αλλά και στον τρόπο μετατροπής των ατομικών προτιμήσεων σε συλλογικά αιτήματα, μέσω αυτών των Θεωριών διατυπώνονται ερωτήματα που αφορούν στον τρόπο διαμόρφωσης της ατζέντας των δημόσιων πολιτικών, που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης. Δηλαδή στο είδος των αιτημάτων που εισέρχονται στην ατζέντα αυτή, καθώς και στους μηχανισμούς που ενισχύουν ή αποκλείουν αιτήματα προς επίλυση. Στη συνέχεια, η σύνθετη Θεωρία της Δημοκρατίας, εστιάζοντας στο δίπολο νομιμότητα – αποτελεσματικότητα όπως αυτό εμφανίζεται σε μια όλο και εκτεινόμενη χωρική και θεματική αλληλεξάρτηση της πόλης και της υπαίθρου, εγείρει ζητήματα βαθμού και ποιότητας εκπροσώπησης της πόλης και της υπαίθρου κατά τη διαμόρφωση και υλοποίηση τέτοιων δημόσιων πολιτικών, οι οποίες εξετάζονται ως προς την ικανότητα βραχυπρόθεσμη

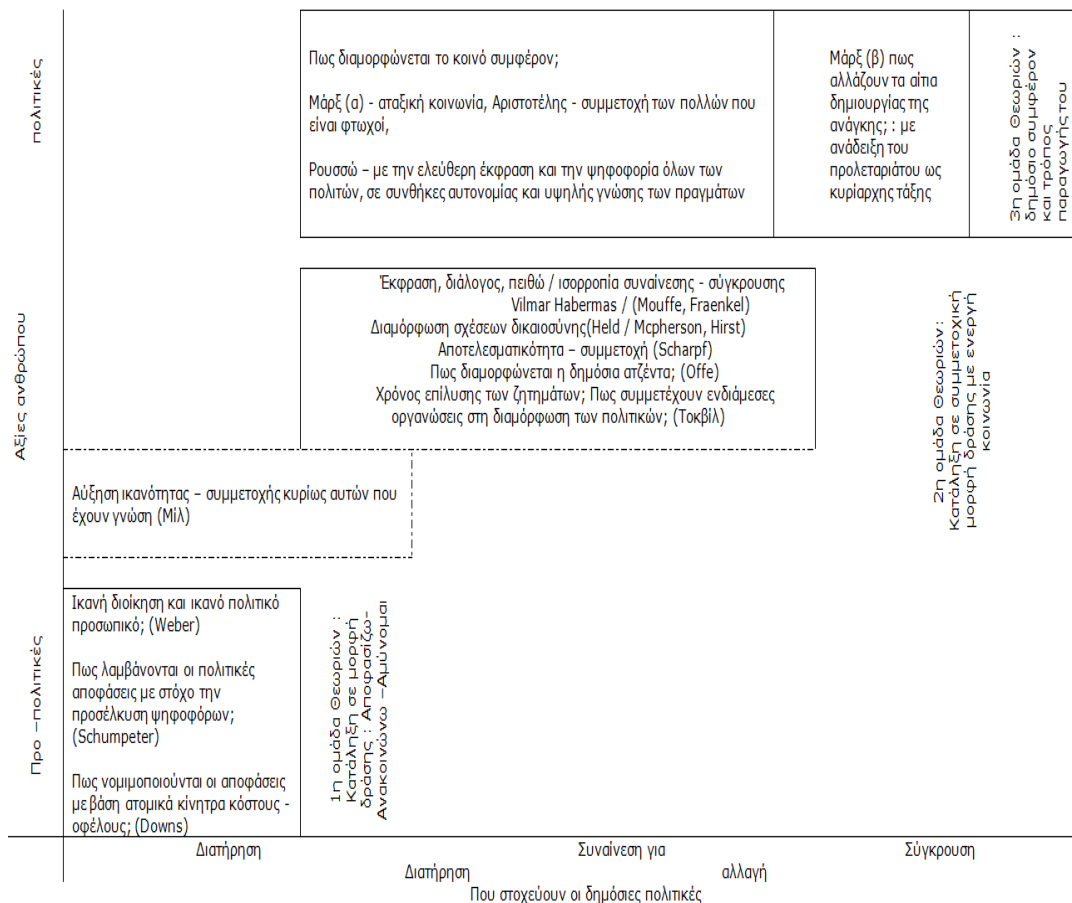
αντίδρασης καθώς και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού. Η κοινωνική θεωρία της δημοκρατίας, έρχεται με τη σειρά της να εμπλουτίσει το είδος των ερωτημάτων αναφορικά με τις εκροές αυτών των δημόσιων πολιτικών για τη διαμόρφωση συνθηκών δικαιοσύνης μεταξύ πόλης και υπαίθρου, καθώς και εντός των αντίστοιχων κοινωνιών. Η συμμετοχική θεωρία της Δημοκρατίας, προσφέρει ερωτήματα που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται ο δημόσιος διάλογος, στο πλαίσιο αυτών των δημόσιων πολιτικών. Τι επιχειρείται μέσω της συμμετοχής και του διαλόγου; Να επιβληθεί ένα προϋπάρχον σχέδιο ή αυτό να διαμορφωθεί μέσα από διάλογο και ανταλλαγή επιχειρημάτων με σκοπό να πειστούν και τα δύο μέρη για την ορθότητα των αποφάσεων; Πως αποκτούν φωνή και έκφραση στη διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, γενικής φύσης συμφέροντα όπως για παράδειγμα ζητήματα προστασίας περιβάλλοντος; Και ενώ αυτά είναι κυρίαρχα ερωτήματα που προκύπτουν από τη θεωρία της συμμετοχικής Δημοκρατίας, η πλουραλιστική θεωρία θέτει ζητήματα που αφορούν την ισορροπία μεταξύ σύγκρουσης και συναίνεσης και των μέτρων που λαμβάνονται για την ενίσχυση της πλουραλιστικής διάρθρωσης της σχέσης πόλης-υπαίθρου, στη διαμόρφωση τέτοιων δημόσιων πολιτικών. Από αυτή τη θεωρία προκύπτουν και ερωτήματα διερεύνησης των συνθηκών επίτευξης της αγωνιστικής ισότητας μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων που αλληλεπιδρούν, διαμορφώνουν και επηρεάζονται από τη σχέση αυτή. Εδώ ολοκληρώνεται η δεύτερη δέσμη των θεωριών της δημοκρατίας και τα ερωτήματα που μέσω αυτών διατυπώνονται κατά την ανάγνωση της σχέσης πόλης-υπαίθρου μπορούν να αξιοποιηθούν για το σχεδιασμό και την υλοποίηση δημόσιων πολιτικών που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης. Κύριες προϋποθέσεις για την υιοθέτηση τέτοιων προσεγγίσεων είναι η ύπαρξη επαρκούς χρόνου αντιμετώπισης των ζητημάτων και έγκαιρης πληροφόρησης των εμπλεκόμενων μερών, καθώς και η εγκαθίδρυση σχέσεων εμπιστοσύνης και ειλικρίνειας. Εδώ πια δεν υπερτονίζεται ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας των προτεινόμενων λύσεων, αλλά αναδεικνύεται η σημασία της συμμετοχής των πολιτών, υπό μορφή ενδιάμεσων συλλογικοτήτων μεταξύ κράτους και κοινωνίας, αλλά και δίνεται «βήμα» δημόσιου διαλόγου σε γενικής φύσης συμφέροντα. Οι πολιτικές δεν σχεδιάζονται και οι αποφάσεις δεν λαμβάνονται ερήμην της κοινωνίας, ή εξ ονόματος αυτής, αλλά διαμορφώνονται μαζί με την κοινωνία. Η αναγνώριση της ικανότητας της κοινωνίας να συμμετέχει σε μια τέτοια διαδικασία, ποικίλει στις παραπάνω Θεωρίες, ενώ φαίνεται ότι υπάρχουν δυο κυρίαρχες τάσεις αναφορικά με το ποιος έχει την ευθύνη για τη διαμόρφωση αυτής της κοινωνίας. Μια ευρωπαϊκή αντίληψη που δίνει έμφαση στο ρόλο του κράτους και μια αγγλο-αμερικανική εκδοχή που πιο «αισιόδοξα» προσδοκεί αυτό να είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί, εφόσον επικρατούν συνθήκες ανταγωνισμού σε όλα τα επίπεδα, αλλά και ισότητα πρόσβασης στην πληροφόρηση και στο δικαίωμα έκφρασης γνώμης. Αυτή η προσέγγιση στη διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών που να οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, βασισμένη στη δεύτερη δέσμη των Θεωριών της Δημοκρατίας, μπορεί να δώσει καλύτερες διαχρονικά λύσεις, καθώς διαπιστώνεται ότι τα σημερινά προβλήματα απαιτούν την ενεργοποίηση των πολιτών για την επίλυση τους. Στην κατεύθυνση αυτή χρειάζεται επαναπροσέγγιση του ρόλου των πολιτών όχι στην υλοποίηση των προτάσεων αλλά στη διαμόρφωση και υλοποίηση τέτοιων πολιτικών.

Μια τρίτη ομάδα θεωριών, αυτές που αποκαλούμε αμεσοδημοκρατικές, διατυπώνουν την έννοια του κοινού συμφέροντος ή της γενικής βούλησης διαπλάθοντας το ως γενικό συμφέρον στο οποίο τέτοιες δημόσιες πολιτικές θα πρέπει να στοχεύουν. Πως παράγεται το κοινό συμφέρον ή η γενική βούληση για να το ικανοποιήσουν αυτές οι δημόσιες πολιτικές; Από την άμεση συμμετοχή όλων ήταν η απάντηση του Αριστοτέλη. Από εδώ προκύπτουν και τα πρώτα θεμελιώδη ερωτήματα. Συμμετέχει πώς και με ποιους όρους η πόλη και η υπαίθρος στη διαμόρφωση, αυτών των δημόσιων πολιτικών που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης; Ποιοι συμμετέχουν, με ποια τα δικαιώματα, και πως αυτά διατυπώνονται και εκπροσωπούνται; Αυτά επιχειρήθηκαν αργότερα να απαντηθούν όπως είδαμε, αναλόγως των αντιλήψεων για τις πολιτικές ή προπολιτικές αξίες του ανθρώπου και των στοχεύσεων της πολιτικής δράσης η οποία μπορεί να κυμαίνεται από τη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης έως τη σύγκρουση. Εδώ, στη σύγκρουση, εστιάζει η μαρξιστική προσέγγιση στην

Η γεωγραφία των χωροκοινωνικών μεταβολών και ανισοτήτων στη σύγχρονη Ελληνική πόλη

πρώτη της εκδοχή, προκειμένου όχι να διευθετηθούν αλλά να ανατραπούν τα αίτια που οδηγούν στην ανάγκη τέτοιων δημόσιων πολιτικών, ως καθήκον του συνειδητοποιημένου και ώριμου προλεταριάτου, ενώ στη δεύτερη εκδοχή εστιάζει στη συναίνεση για την διατήρηση των συνθηκών της επιτευχθείσας πλέον αταξικής κοινωνίας.

Αξιοποιώντας το πλαίσιο εξέτασης των Θεωριών της Δημοκρατίας, για τη διερεύνηση της σχέσης πόλης–υπαιθρου όπως γίνεται κατανοητή μέσα από δημόσιες πολιτικές που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, βλέπουμε πως ερωτήματα και απόπειρες απαντήσεών τους μπορούν συνδυαστικά να μας καταστήσουν πιο ικανούς στη διαμόρφωση καλύτερων δημόσιων πολιτικών.(Σχήμα 2). Το πλαίσιο εξέτασης τέτοιων δημόσιων πολιτικών που προτείνουμε, φιλοδοξεί να συμβάλλει στην ικανότητα αυτόματης εστίασης με στόχο την καλύτερη κατανόηση και διαμόρφωση της πραγματικότητας.

Σχήμα 2. Κριτική θεώρηση δημόσιων πολιτικών που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας

4. Συμπεράσματα – προοπτικές.

Η σχέση πόλης–υπαιθρου όπως προσεγγίστηκε στην εισήγηση αυτή ως εισροή και εκροή δημόσιων πολιτικών που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, μπορεί να

ερμηνευθεί αλλά και να διαμορφωθεί μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας. Στην επιδεινούμενη σχέση πόλης-υπαίθρου, φαίνεται ότι η δέσμη των Θεωριών που δίνουν έμφαση στη συμμετοχή της κοινωνίας, με σκοπό την αλλαγή είναι καταλληλότερες για τη διαμόρφωση τέτοιων δημόσιων πολιτικών, που θα οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης. Ταυτόχρονα όμως, και σε αυτήν την κατεύθυνση, ερωτήματα που προκύπτουν ως κυρίαρχα από άλλες Θεωρίες της Δημοκρατίας, χρειάζεται να επαναδιατυπωθούν αλλά και να πάρουν νέες απαντήσεις. Έτσι ζητήματα που αφορούν τον τρόπο ανάδειξης και λειτουργίας της ηγεσίας, τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της διοίκησης, τον τρόπο προσέλκυσης ψηφοφόρων, τον επαναπροσδιορισμό των ατομικών κινήτρων κόστους – οφέλους, καθώς και της έννοιας του κοινού συμφέροντος αλλά και της έννοιας του πολίτη, αποτελούν θεματικές διερεύνησης, εμπλουτισμού και αναπλαισίωσης στην προτεινόμενη από την εισήγηση αυτή κατεύθυνση της συμμετοχής με σκοπό την αλλαγή.

Το προτεινόμενο πλαίσιο κατανόησης της σχέσης πόλης-υπαίθρου, μέσα από δημόσιες πολιτικές που οδηγούν σε Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, με αξιοποίηση των Θεωριών της Δημοκρατίας, μπορεί να δοκιμασθεί και σε άλλες θεματικές πέρα από τις εξεταζόμενες στην εργασία αυτή. Ένα τέτοιο πεδίο διερεύνησης αποτελούν πιθανά οι δημόσιες επενδύσεις, αφού ο συνδυασμός της αστικοποίησης από τη μια, με την μείωση των διαθέσιμων πόρων από την άλλη, εγείρουν ερωτήματα αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των δημόσιων επενδύσεων στην ύπαιθρο, με βάση την πρώτη δέσμη των Θεωριών της Δημοκρατίας, αλλά και ερωτήματα δικαιοσύνης από τη δεύτερη ομάδα των Θεωριών που εξετάσαμε (Σχήμα 2). Σε μια ύπαιθρο που διαρκώς θα αδυνατεί να αποκτά ίδιους πόρους, γεννώντας διλήμματα αυτονομίας και δημοκρατίας.

Στο σύγχρονο περιβάλλον, η δημοκρατία φαίνεται να δοκιμάζεται στη βάση της κατανόησης από τις τοπικές κοινωνίες των ευρύτερων χωρικών διασυνδέσεων που υφίστανται και στις οποίες συμμετέχουν (Alger 1999). Ένα νέο ζητούμενο που φαίνεται να εγείρεται πλέον, είναι ένα αίτημα για διαμόρφωση και επίτευξη της Ισοχωρίας. Δηλαδή της ισότητας στην έκφραση και στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων στο χώρο, με αναγνώριση και ανάληψη των αντίστοιχων υποχρεώσεων. Σε αυτήν την κατεύθυνση και στον επιστημονικό και πολιτικό διάλογο που έχει αναπτυχθεί, φιλοδοξεί να συμβάλλει το προτεινόμενο πλαίσιο κατανόησης των της σχέσης πόλης υπαίθρου, μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας.

Βιβλιογραφία

Barber Benjamin, 2007: *Ισχυρή Δημοκρατία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Shmidt Manfred. G, 2004: *Θεωρίες της Δημοκρατίας*, Εκδόσεις Σαβάλλας, Αθήνα.

Alger F. Chadwick, 1998: The future of Democracy and global governance depends on widespread public knowledge about links to the word. Paper presented to the Convention of Japan Association of International Relations, Shimane International College, Hamada, October 17 and 18, 1998.

Gaeta Luca, 2004: Athenian Democracy and the Political Foundation of Space, *Planning Theory & Practice*, Vol. 5 No 4, 471-483.

Andrew M. Isserman M. Andrew, 2005: In the National Interest : Defining Rural and Urban Correctly in Research and Public Policy , *International Regional Science Review* 28, 4:465-499.

Popper Frank, 1981: *Sitting LULUs*, *Planning magazine*.

Susskind E. Lawrence, 1985: The sitting Puzzle. Balancing economic and environmental gains and losses, *Environ Impact Assess Rev*.

Tacoli Cecilia, 1998, Rural-urban interactions: A guide to the literature, *Environment and Urbanization* Vol. 10, No 1.:147-166.